

Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikaları

• W. Dumon

Çev.Dr.M.Ruhi ESENGÜN

Aile Politikasına Genel Yaklaşım

Fransa, Belçika, Lüksemburg ve Federal Almanya gibi bazı ülkelerin aile politikaları açıktır; yani, "aile politikası" terimi siyasî literatüre girmiştir. Dahası, bu ülkelerde bu politika kurumlaşmış, aile politikasından sorumlu bakanlar atanmıştır. Yunanistan, B. Britanya, Danimarka, İrlanda, İspanya ve İtalya gibi ülkelerde ise bu politika "üstü kapalı" olarak nitelendirilebilir. Ancak, açık ya da üstü kapalı ayrımı bütünüyle doğru değildir; zira bazı ülkeler için bu ikisini kesin bir çizgiyle ayırmak oldukça zordur. Hollanda ve Portekiz'de bir zamanlar aile işlerine bakmakla görevli bakanlar atanmışken hâlen bu bakanlıklar kaldırılmış bulunuyor. Bundan başka, Hollanda'da hükümet görevlileri ve bilim adamları aile politikalarını açık olmaktan ziyade üstü kapalı olarak nitelemekte iseler de alınan önlemler meselâ Belçika'dakilerden pek farklı değildir.

Yukarıda ifade edildiği gibi, açık - kapalı ayrımı a) siyasî literatüre, b) siyâsî ünvâna, yani; konunun öneminin bir bakana sorumluluk vermekle kav-

ranılmış olmasına dayanmaktadır. Almanya dışında, açık aile politikası güden diğer bütün ülkelerde hazırlanan raporlar, doğum oranını arttırma eğilimleri üzerinde durmakta, öte yandan B. Britanya ve Hollanda gibi çoğu ülkelerin hazırladığı raporlar, ülkelerin aile politikalarını üstü-kapalı olarak nitelerken doğumu özendirici önlemlerin alınmamış olmasını vurgulamaktadırlar. Sonuç olarak, açık aile politikasının kısmen de olsa perde arkasında, nüfus politikasını ifade ettiği varsayımı her zaman varittir. Bununla birlikte, açık aile politikasının, doğumu özendirici nüfus politikaları ile sadece marjinal olarak çakıştığını ve ailenin refahı ile ilgilenmesi dolayısıyla nüfus politikasından tamamıyla farklı gaye ve hedefleri bulunduğunu belirtmek gerekir. Açık veya üstü kapalı aile politikalarının amacı, Danimarka hariç, ailenin refahıdır. Danimarka'da bu politika çocukların iyiliğini ve refahını sağlamakla sınırlıdır.

Açık aile politikası güden ülkelerde bu politika 1930'lu yıllarda başlamış, 50'li yıllarda aile bakan-

lıklarının ihdas edilmesiyle yeniden kurulmuş ve kurumlaşmıştır. (Almanya'da 1953'te, Belçika'da 1965'te). Son on yıllarda (1980'ler) Avrupa Topluluğu ülkelerinde aile politikasında büyük bir yaygınlaşma gözlemlendiğini ve bu dönemin içerik yönünden büyük değişikliklerin meydana geldiği bir dönem olduğunu kaydetmek gerekir. Bu değişikliğin asıl özelliği, hedef alınan nüfusun kayda değer biçimde değişmesi olmuştur: Bu değişikliğin üç genel özelliği sayılabilir:

-Hedef nüfus olarak tüm aileleri ele almak anlayışından, muhtaç ailelere önem veren görüşe doğru bir değişiklik görülüyor. Önlemlerin birçoğu, kısmen de olsa, ailenin gelir durumu ile bağlantılı olmuştur. Bu da servetin düşey biçimde dağılımı üzerinde önemle durulduğunu gösteriyor. Ancak, İtalya gibi bazı ülkelerde hâlen geçerli olan aile politikası servetin yatay dağılımına bir tür dönüşü yansıtmaktadır.

-ikinci unsur, tek ebeveynli aile gibi değişik aile yapılarının dikkatleri üzerine, çektiği ve bazı ülkelerde bu tür aileleri destekleme yönünde daha hoşgörülü davranıldığıdır.

-Danimarka gibi, aile politikasıyla yeni tanışan ülkelerde hedef alınan grup aile değil çocuklardır ve aile fertleri, çocukların ebeveyni olarak ele alınır. Bu da, çocuklarının bakımını üstlenen karı-kocanın yükünü hafifletmeyi amaçlayan geleneksel aile politikasından önemli ölçüde bir sapma demektir.

Çoğu ülkede, Özellikle aile politikasının "üstü kapalı" olarak nitelendirilebileceği ülkelerde aile politikası sosyal refah politikası içinde daha belirgin bir biçimde yer alırken, açık politika güden ülkelerde aile politikasını kendi sınırları içinde bir tür politika olarak tanımlama eğilimi görülmektedir. Aile politikasının "kendine özgü" ya da "bir başka politikanın parçası" olarak algılanması, değer sorunlarına olduğu kadar diğer ülkelerle olan ideolojik farklılıklara da bağlıdır. Parti ideolojisi ile aile politikası arasındaki ilişkiye bağlı olarak, bazı ülkelerde hükümet değişiklikleriyle birlikte (yani farklı siyasî partilerin iktidara gelmesiyle) aile politikalarında dramatik değişiklikler olmaktadır. Ancak, bu değişikliklerin, alınan önlemlerin özünden ziyade, kanun ve yönetmeliklerin ifade tarzında yani önlemlerin sunulmasında daha şiddetli ve kesin biçimde yer aldığını belirtmek gere-

kir. Yine de, bu politika ister "aile", ister "refah" adı altında sunulmuş olsun açık ya da kapalı aile politikasının en can alıcı bir bölümünü oluşturan belirli bir değerler sistemine destek veren gayri-maddî bir unsur ifade eder.

Hâlen hiçbir Avrupa ülkesinin açık bir nüfus politikası yoktur. Almanya gibi ülkeler bu tür bir politikayı açıkça reddediyorlar. Hollanda gibi bazı ülkelerde ise nüfusu politikasına ait bazı unsurlar görülebiliyor. Ama Fransa gibi, doğurganlık oranını arttırmak biçiminde nüfus politikası hedefini güdenler, bunu aile politikası çerçevesinde yürütüyorlar. Bütün ülkelerde ortak olan belirleyici unsur, gerek aile gerek nüfus politikası konusunda belirgin bir isteksizliktir. Bunun, açık aile politikası güden Fransa'ya ait raporun başlığında yer almış olması bile bir paradoks sayılmaz. Bu isteksizlik, Nazi Almanyası ve benzer sağcı rejimlerin yönetiminde güçlü ve açık bir aile politikasının kurulduğu ve nicelikli olmaktan çok nitelikli (ırkçı) bir nüfus politikasının uygulandığı iki dünya savaşı arasındaki dönemde olduğu gibi tarihî sebeplere dayanıyor. Ülkelerin raporlarında da yansıdığı biçimde, bu dönemin anıları bütün Avrupa Topluluğu ülkelerinde hâlâ canlılığını korumaktadır. Bu yüzden, belirli bir aile yapısının baskın olduğu tiplerden ziyade fırsat eşitliğinin sağlanması esasına dayalı yeni aile ve nüfus politikalarının ortaya konulmakta olduğunu görmek şaşırtıcı değildir. Aslında, çoğu ülkelerdeki aile politikaları, ailenin yapılanması konusunda tarafsız kalmak iddiasındadır. Hatta, tek ebeveynli aileler gibi ekonomik baskılara karşı daha hassas olan özel aile oluşumları gittikçe artan biçimde dikkatleri üzerinde toplamaktadır.

Avrupa'da Aile Politikası Konusunda Alınan Önlemler

Aile politikası ile ilgili önlemler genellikle üç kategoriye ayrılır:

-Güçlendirme politikaları olarak adlandırılacak olan ve aileyi sürekli gelir sahibi yapacak ekonomik önlemler. Bu politika, gelir sağlamanın yanında iş bulma (istihdam) politikalarını da içerir.

-ikinci grup önlemler, eğitim ve danışma hizmetleri gibi, aile hayatını geliştirmeye ve rahatlatmaya yönelik hizmetleri kapsar.

-Üçüncü gurup, ailenin yerini tutacak veya onun yerini alabilecek önlemler olarak adlandırılabilir olan ve aile bireylerinin ayrı ayrı ya da part-time olarak yaptığı işleri devralacak hizmetler ve aile dışı kurumlar önören önlemlerden ibarettir.

Güçlendirme Politikaları

Bütün Avrupa ülkelerinde hâmile kadınların, hâmile olmaları nedeniyle işlerine son verilmesini önlemek konusunda koruma altına alınması sağlanmıştır. Bu hususta, nispeten geç kalmış sayılabilecek olan Yunanistan'da da bu önlemler 1984'te getirilmiş bulunuyor.

Çoğu ülkelerde, doğum öncesi ve sonrasında ana veya babaya izin verilmesi konusunda bir takım önlemler alınmaktadır. Belçika, Büyük Britanya, Almanya ve Lüksemburg'da annelere izin hakkı vardır. Danimarka ve Yunanistan'da ana-babanın her ikisi de izin alabilmektedir. Bu iznin süresi, önemli ölçüde değişiklikler göstermekte ve sürelerin uzatılması yönünde olumlu eğilimler gözlenmektedir. Almanya'da anne için izin süresi 6 aydır. Danimarka'da da 6 aylık bir süre tanınmış ise de bir değişiklik yapılarak bu süre anne için 14 hafta, buna ek olarak kocası için de 10 hafta olarak belirlenmiştir.

Üçüncü bir önlem de, çocukların eğitilmesi amacıyla uzun süreli, çocuğun hastalanması gibi olaylarda da kısa süreli olmak üzere ailevî sebeplere dayanan izin hakkıdır. Bu önlemlerin temel özelliği, izinden sonra işe alınmanın güvence altına alınmış olmasıdır. Aslında, bu önlemler, ana-babanın geçici olarak işten ayrılabilmesi imkânını kapsamaktadır. Buna benzer önlemler, eğitim amaçlı izin biçiminde Fransa'da ve Almanya'nın bazı bölgelerinde mevcut olup Almanya'da 1990'dan itibaren 18 aya çıkabilecektir. Belçika'da ailevî sebepler de dahil çeşitli gerekçelerle, ebeveynlerden bilisinin mesleğine 5 yıla kadar ara verebileceği hususunda önlemler alınmıştır. Genel olarak, bu konuda iki sınırlama getirilmiştir. Bu önlemlerin çoğu sadece devlete ait kurumlarda uygulanmaktadır. Ancak, çoğu hallerde devlet kurumlarında pilot proje olarak uygulanmakta ve müteakiben ana-babanın gelir durumuna bağlı olarak özel sektör alanında da uygulamaya geçilmektedir. Almanya'da uygulanan eğitim amaçlı izin, ailenin gelir durumuna bağlı olmasına

rağmen hem kamu sektörünü hem de özel sektörü kapsamaktadır.

Bazı ülkelerde iş ve aile sorunu, aile politikasının en önemli sorunu olarak kabul edilmekte ve aile ile iş arasındaki ilişkiler iki bakımdan bir sorunsal oluşturmaktadır:

a) Karı-kocanın rolleri paylaşması düşüncesine karşı olarak işlerin karı-koca arasında bölüştürülmesi,

b) Aileye karşı işe zaman ayrılması, yani dışarıda bir işte çalışma durumunun aksine, evde yapılacak işe ayrılacak zaman ile bu işlerin uyuşmaması mesai vakitlerinde esneklik sağlanması sorunu ya da part-time çalışabilme imkânı bu durumda tehlikede demektir. Bu iki unsurun karşılıklı olarak birbirleriyle ilişkili olduğunu belirtmek gerekir. 1988 yılında annelerin evde oturarak çocuklarına bakabilmesi ve eğitilebilmesi hakkının tanındığı Lüksemburg dışında, diğer bütün önlemler bunun tam tersi etkiyi yapacak hedefleri amaçlıyor:

a) Karı-koca arasında daha simetrik bir görev dağılımı,

b) Evdeki işleri yüklenmede karı-kocanın üstlendiği ikili rolün doğurduğu gerilimin azaltılması.

Vergilendirme

Bütün Avrupa Topluluğu ülkelerinde ailelerin ödediği vergileri hafifletici bazı usuller vardır. Vergi indirimleri İtalya'daki gibi sembolik olmasına karşın, bir tür "bölümlere ayırma" sisteminin uygulandığı Almanya'daki gibi köklü olabilmektedir. Hepsinde ortak olan bir nitelik kaynak aktarma sisteminin gerçekten çok karmaşık olmasıdır, indirimden faydalananlar ikiye ayrılır: a) Çocuk sayısına göre vergi indirim, b) Çalışmayan eş için vergi indirim (genellikle kadın için). Bu bakımdan Hollanda'nın raporu, hükümeti, ev kadınlığı müessesesini koruyucu bir tutum içine girmekle itham etmektedir. Fransa gibi bazı ülkelerde, ayrılan kaynakların sadece ailenin kazancının daha büyük bölümünü ayırabilmesini değil, aynı zamanda aile için bir tür ek gelir sağlamayı da amaçlamaktadır. Bu ek yardımların ailenin gelir kaynaklarıyla bağlantılı olduğunu belirtmeye gerek yoktur.

Sosyal Güvenlik

Bütün Avrupa Topluluğu ülkelerinde çocukları destekleyici önlemler alınmış bulunmaktadır. Bu ülkelerin çoğunda, destekleme programları çocuk yardımı biçiminde yürütülmekte ve sosyal güvenlik sistemi kapsamına girmektedir. Bu yardımlar çocukların yaşına ve sırasına göre artmaktadır. Bütün ülkelerde, çocuk yardımı sosyal güvenlik kapsamında olmasa da vergiden muafittir. Yine çoğu ülkede, çocuk yardımları ailenin gelir düzeyine bağlı değildir. Bunun tek istisnası, yardımın pek cüz'î olduğu ve gelir düzeyine bağlandığı İtalya'dır. Pek az ülkede ise, tek ebeveynli ailelere mahsus olmak üzere özel çocuk yardımları ödenmektedir. Bütün ülkeler, çocuk yardımlarının yanında, ayrıca doğum yardımı da ödemektedir. Fransa ve Lüksemburg gibi bazıları ayrıca çocuğun okula başlaması dolayısıyla bir miktar yardım yapmaktadır. Seksenli yılların başında çocuk yardımlarına daha fazla sınırlamalar getirildiğini, ikinci yansından sonra ise yardım çarkının tersine döndüğünü ve yardım planlarının daha cömert biçimde düzenlendiğini kaydetmek gerekiyor. Bu durum 1987'de Danimarka ve 1986'da Almanya için geçerli olup 1990'da tam olarak uygulamaya konulmuş olacaktır. Hollanda'da da benzer bir eğilim gözlenmektedir.

Çocuğu dünyaya getiren anneye ek emeklilik olanaklarının sağlandığı tek ülke Almanya'dır. Bu önlemlerin, aile mi yoksa nüfus politikası içinde mi mütala edileceği tartışılabilir. Bütün ülkelerde aile yardım lan, çocukların refahını artırıcı önlemler olarak ve/veya sosyal eşitliğe katkıda bulunmak amacıyla yapılmaktadır. Bu önlemler, doğumu özendirici önlemler olarak savunulmamaktadır. Bu konudaki siyasî literatür, nasıl aile lehinde ifadeler taşıyorsa, aile yardımlarının doğumu özendirici sonuçlar doğurmayacak ölçüde ufak olduğunu belirten ulusal raporlar da öyledir.

Sosyal Yardım

Çoğu Avrupa Topluluğu ülkesinde sosyal yardım programları aile yapısındaki ve aynı zamanda ailenin kurumlaşmasındaki değişiklikler ile yüz yüzedir. Biçimsel yapı konusunda raporların çoğu tek ebeveynli ailelerin ekonomik bakımdan hassas ve

nâzik oluşuna dikkati çekmekte ve bu olayla kamu yardımları programı -arasında bağlantı kurmaktadır. Her ne kadar tek ebeveynli ailelerin ekonomik duyarlılığını çok büyütmemek gerekiyorsa da, zaman içinde bu eşlerin tekrar bir araya gelebilmeleri aşaması hesaba katıldığında, bunların sosyal yardım kurumlarında hak ettiklerinden fazla temsil edildikleri görülüyor. Belçika'da yapılan deneysel bir çalışma, yardımı hak edenlerin % 50'yi bulmasına karşın tek ebeveynli ailelerin sadece % 2'sinin kamu yardımlarıyla geçindiklerini gösteriyor.

Kamu yardımı programları, bütün aile bireylelerinin yararını düşünmekten çok aile yapısını gözönüne almaktadır. Belçika'ya ait raporda anneye ödenmesi garanti edilen gelirin, çocukları için almakta olduğu yardım miktarı kadar düşürüldüğü belirtiliyor. Burada çocuk yardımı, çocukların ekonomik düzeyini yükseltmeye katkıda bulunan bir destek olarak değil, kadının geçinme ve bakım faaliyetleri için sağlanan bir yardım biçiminde tanımlanıyor.

Raporların büyük bir bölümü, kamu yardımlarını, aile politikasının bir unsuru olarak görmüyor. Bu da, bilimsel araştırmalar gibi siyasî programların da, refah sisteminden çok vergi ve sosyal güvenlik sistemine ağırlık verdiğinin bir göstergesi olabilir. Sonuç olarak, aile politikasının hedef aldığı halk toplulukları, muhtaç durumda olan ailelerden çok, toplumun orta tabakasını oluşturan ya da toplumda marjinal gurup olarak adlandırılan aileleri kapsıyor.

Gayri-maddî Refah Politikası

Gayri-maddî refah politikasının çatısı altında, yukarıda belirtildiği üzere, iki ayrı tip politika yer alır: Birisi koruyucu yani part-time, diğeri tedavi edici yani ailedeki hizmetleri kısmen karşılayan politikalar.

Aile Hayatı ile İlgili Eğitim

Çoğu ülkelerde, gebeliği önleyici yöntemlerin kullanılması ile ilgili bilgilendirme kampanyaları aile politikası çerçevesi içinde devlet tarafından üstlenilmiştir. Maddî amaçlı olmayan aile politikasının bütünlüğü gereği, hükümetler bu görevleri özel kurumlar arasında bölüşürme eğilimindedirler. Çoğulcu toplumlara özgü olan bu duruma göre, hükümetler

maddî yardımların bu toplumda yardımı hak ve talep eden kişilere dağıtılmasından yanadırlar.

Belçika, Lüksemburg ve İrlanda dışındaki bütün Avrupa Topluluğu ülkelerinde az veya çok sınırlı olmakla birlikte belirli şartlar altında kürtaja izin veren kanunlar yürürlükte. Bu önlemlerin, (aile politikası, aile planlaması doğrultusunda uygulandığı sürece) aile politikasıyla ilişkili olduğu kabul edilebilir. Bu, "La Famille heureuse" ya da "istenilen çocuk mutlu çocuktur" adı altında hizmet veren veya kampanyalar yürüten kuruluşların beyan ve ifadelerinde bile gözlenebilir. Hizmetler ve eğitsel programlar, altmışlı ve yetmişli yıllarda, seksenli yıllara göre daha göze çarpan bir biçimde yürütülüyordu. Ne var ki, Yunanistan gibi bazı ülkelerde seksenli yıllara kadar tam anlamıyla işlemedi.

Aile danışmanlığı hizmetlerinin henüz gelişme aşamasında olduğu Portekiz ve Yunanistan dışındaki diğer A.T. ülkelerinde aile danışmanlığı ve rehberlik hizmetleri iyi organize edilmiş ve geliştirilmiştir. Çoğu ülkelerde, bu hizmetler aile politikasının unsurları olarak algılanıyor. Yine de, Hollanda gibi bazı ülkelerde, aileyle ilişkili olmayan ve genel psikolojik ve tedavi edici hizmetlerle bütünleştirildiği, öte yandan Belçika'nın Flanders bölgesinde bu hizmetlerin genel sosyal refah sistemi içinde mütalaa edilmesi eğilimi göze çarpıyor.

Ailenin Yerini Alacak Hizmet ve Kurumlar

İrlanda dışındaki bütün ülkelerde çocukların gündüz bakımı için bir sistem geliştirilmiştir. Bütün ülkelerin raporları, özellikle ana-babanın ihtiyaçlarını gidermek bakımından gerek nicelik gerek nitelik olarak talepleri karşılamaktan uzaktır. Nitelik yönünden Danimarka'nın raporu tehlikeli sağlık şartlarına işaret etmektedir. Diğer birçok ülkelerin raporlarında da kurumsal sorunlardan söz edilmiştir. Kreşlerin yanında, A.T. ülkelerinde kreşlerden tutunuz, ev işi esasına dayalı özel aile bakım tesislerine kadar geniş bir gündüz bakım şebekesi geliştirilmektedir.

Ülkelerin çoğunda, aileye bakmakla görevli ev kadınının geçici olarak evden ayrılması durumunda onun yerini tutacak aile yardımı sistemi geliştirilmiş-

tir. Çoğu ülkede bu tür hizmetler yavaş yavaş uygulamaya konulmakta, ancak bu hizmetler, küçük çocuklu ailelerden ziyade yaşlılardan oluşan aileler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Aile hizmetleriyle ilgili önlemlerin hızla gelişmesinin ve yaygınlaşmasının aksine (son yıllarda malî güçlükler dolayısıyla kısıntıya gidilmesine rağmen) nüfus politikasıyla ilgili herhangi bir önlem veya girişim hemen hemen yok gibidir ve olduğu durumlarda da aile politikası çerçevesi içinde algılanmakta ve yapılandırılmaktadır.

Aile Politikası ile Rakip Politika Alanları Arasındaki Çakışmalar ve İhtilaflar

Aile politikası, hükümetlerin dikkatinin kendileri üzerindeki yoğunlaşmasını ve kıt kaynakların yeniden dağılımını isteyen diğer çıkar gruplarıyla amaçları bakımından çakışmakta ve potansiyel olarak aralarında ihtilaflar bulunmaktadır. Bu sorun ile başa çıkabilmenin iki yolundan birisi a) Resmî beyan ve yayınlar; diğeri de b) Girişilen işlem ve faaliyetler düzeyinde olabilir. Resmî beyan ve yayınlar konusunda birçok değişik mücadele stratejileri geliştirilebilir. Bunlardan biri sorunun çözümüne niyetli ve taraftar olmadığı halde öyle görünmektir. Çeşitli olaylar vesilesiyle girişilecek işlem ve faaliyetlere gelince raporları" birbirleriyle çatışan amaçlara aynı anda ve birlikte ulaşılmak istendiğini, ancak ortak belirleyici faktörün, çoğunlukla uygulanan stratejileriyle bunları uzaklaştırmak olduğunu belirtiyorlar. A.T. ülkelerinde birbiriyle çakışan ve rekabet eden üç alan ortaya çıkmaktadır: a) Nüfus politikası, b) Kadınlara daha fazla hak ve özgürlük tanınması, c) Sosyal refah politikası.

Nüfus Politikası

Raporların birçoğu, açık bir nüfus politikası bulunmadığına göre, çatışmaya da pek fazla yer olmadığını belirtiyorlar. Yine de, aynı raporların bazıları, nüfus politikası ile aile politikasının karşılıklı olarak birbirleri yararına işlev yaptığını gösteriyor. Daha ayrıntılı biçimde ifade edersek, maddî olarak nitelenen aile politikası, ailelere ekonomik destek vermekle, sosyal güvenlik yardımı sağlayan ve yaygın-

laştıran nüfus politikası ile elbette çakışacaktır. Bunun aksine, gebeliği önleme ile ilgili bilgilendirme konusuna ağırlık veren gayrimaddî aile politikası da nüfus politikası perspektifi içinde kuşkusuz yer almaz ve doğumu özendirici amaçlara ters düşer. Raporların bazılarında açıklandığı gibi, kürtaj sorunu ahlâkî bir sorun olarak ele alınmış ancak henüz nüfus sorunları açısından tartışılmamıştır. Aile politikası konusunda alınacak önlemlerin maddî olmayan araç ve gereçlerle işletilebileceği düşünülebilir. Zira aile politikası, niceliğe değil niteliğe önem veren bir nüfus politikasına dayanır. Ne var ki, A.T. ülkelerinin hiçbiri siyasî beyan ve yayınlarda bile niteliğe önem veren bir nüfus politikası izlememiştir. Niteliği ön plana alan bu politikayla ilgili olarak gözlenebilen tek unsur, genellikle sağcı fraksiyonlar olarak adlandırılan guruplar tarafından, göç eden nüfus içindeki bazı guruplardaki farklı doğum oranına işaret edilerek ileri sürülen bir takım endişelerden ibarettir. Resmî hükümet politikası bu gibi tepkileri ırkçılık ya da yabancı düşmanlığı diye nitelendirmek suretiyle böyle eğilimleri etkisiz hâle getirmeye çalışmaktadır. Yüksek teknolojinin uygulanmasıyla doğurganlık alanında bilgi ve ehliyetin gittikçe artması, üstün nitelikli bebeklerin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Şimdiye kadar kaydedilen demografik sonuçlar önemsenecek ölçüde değildir ve çocuğa bakacak bir anne bulmak gibi teknik içerikli olmayan olgular nüfus problemi yönünden algılanmamakta, ancak ümitsiz hastayı acı çekmemesi için öldürmek olayında olduğu gibi bir çeşit biyolojik-ahlakî sorun olarak görülmektedir.

Kadınlara Özgürlük Politikası

Aile politikasıyla özgürlük politikası arasındaki ilişki, aile politikasıyla nüfus politikası arasındaki ilişkinin tersi bir durumu yansıtıyor, ikinci tür ilişkide, maddî unsurlar içermeyen aile politikası uyumsuz bir politika olarak algılandığı halde, birinci ilişkide ters düşen ya da uyumsuz olan politika, ekonomik politika olmaktadır. Uyumsuzluk gösteren özelik ve nitelikler bir aynadaki görüntüler gibidir. Aileye verilen maddî destek ve yardımlar, kadını mutfak ve çocuklara bağlamak suretiyle onu eve hapsedmek biçiminde tanımlanmaktadır. Doğum kontrolü

konusunda verilen bilgiler gibi maddî olmayan destek ve hizmetler ise kadınların özerkliğini etkileyen sonuçlar doğuracak nitelikte algılanıyor. Hemen hemen bütün ülkelerde (Lüksemburg hariç) aile politikası çatısı altında alınan en son önlemler her iki amaca, yani özerklik tanıma ve aileye intibak sağlama amaçlarına birlikte hizmet eden önlemler olarak nitelendirilebilir. Bu durumda, hiç değilse siyasî beyan ve yayınlarda, iş ile ev ve çocuk bakımı rolleri birleştirilmiş oluyor. Aynı eğilim, "analık" teriminin yerini yavaş yavaş annenin yanında babanın rolünün de yer aldığı, daha doğrusu rollerin değişebileceğini gösteren "ana-babalık" teriminin almasıyla siyasî ifade ve beyanlara da yansıyor. Aslında, çoğu durumlarda bir tür uzlaşmaya varıldığı görülüyor. Meselâ Belçika raporunda ana-babaya verilen izin hakkının, "işe ara verme" konusundaki toplu programda yer almadığı sürece, siyasî bakımdan mümkün olmadığı belirtiliyor. Hatta bu eğilim tek sesli olmadığı gibi bu konudaki gelişmeler de tek yönlü olarak nitelendirilemez. Birçok A.T. ülkesinde bazı kadın gurupları evdeki bakım işlerinin toplum tarafından değerli sayılmasını ve sonuç olarak kendilerine sosyal güvenlik alanında emeklilik, vergilendirmede ve diğer maddî yardımlarda bazı haklar tanınmasını talep etmektedirler. Lüksemburg dışında bu konuda henüz siyasî önlemler alınmış değildir. Ancak, Avrupa Konseyi'nde de ifade edildiği gibi ev işlerinin ekonomik değerinin kabul edilmesi yönünde genel bir eğilim vardır.

Sosyal Refah Politikası

Burada iki unsur tehlikeye maruzdur:

a) Gelirin ya da aile politikasına temel teşkil eden imkân ve fırsatların düşey dağılımına karşı ya da yatay dağılım düşüncesi,

b) Küçük yaştaki çocuklara, hasta ve özürli kişilere verilen (aile bireyleri olarak) bakım ve hizmetlerin başlıca kaynağı olan ailenin yeniden tanımlanması konusundaki artan eğilim ya da Hollanda raporunda yer aldığı şekilde, bu görevlerin refah devletinden alınıp bakım sağlayacak olan topluma verilmesi eğilimi.

Yukarıda da belirtildiği gibi, yetmişli yıllarda ve seksenli yılların başında aile politikası ile ilgili

önlemlerin gittikçe artan biçimde aile gelirine bağlı kılınması eğilimi gözlenebilmektedir. Bu alanda, çok çeşitli düzenlemeler uygulamaya konulmaktadır. Bunlar, gelire bağlı olarak yardımı hak edenlere uygulanan değişken basamaklı yardım programlarına kadar uzanıyor. Hatta, burada iki husustan söz etmek gerekiyor: a) Çoğu ülkelerde yardımlar henüz ailenin gelir durumuna göre dağıtılmamakta, b) Çok yakın geçmişte kişilerin yardıma muhtaç olup olmadığını belirlemek için yapılan anket ve testlerin yürürlükten kaldırılması konusunda bazı düzeltmeler yapıldığı gözlenebilmektedir.

Tehlikeye maruz bulunan büyük sorun yalnızca bunalım dönemlerinde uygulanan programların artan maliyeti değil, sosyal güvenlik, vergilendirme ve hizmetlerde tanınan hakların ve yapılan yardımların birey esasına göre belirlenip belirlenemeyeceği ya da bireysel haklar olarak algılanıp algılanamayacağı yahut bu hak ve yardımların aile (hâne) durumuna göre yapılması ya da en azından buna göre tadilâta tâbi tutulup tutulmayacağı meselesine dayanan gerçekten büyük ve önemli bir sorundur. Bu sorun, sadece bir sosyal adalet sorunu değil, burada söz konusu olan tarafların yükünü taşıma sorunudur.

Son on yılda, özellikle seksenli yılların ikinci yarısında engelli, yaşlı ve hasta kişilerin bakımı alanında, ev içinde yapılacak bakıma aşın harcamalar yapmak yerine bu alanda destek sağlayan bakım şebekelerine daha fazla önem vermek yönünde eğilimler gözlenmektedir. Akrabalık ilişkileri ve hâne yapılan, daha doğrusu aileler, bakım sağlayan unsurlar olarak yeniden değerlendirilmekte ve bir dereceye kadar bu eğilimleri teşvik eden planlı ve ciddi politikaların konusu olmaktadır. Aile içinde kadın, bakım görevinde münhasıran olmasa bile tabii olarak en büyük payı üstlenen kişi olarak farz ve kabul edildiğine göre, özellikle feminist gruplardan ve simetrik aile kurumunu savunanlardan, bu eğilimin kadınlara daha fazla hak ve özgürlük tanınması alanında olumsuz ve ters sonuçlar doğuracağı yolunda kaygılar yükseliyor. Bu yüzden, birçok A.T. ülkesinde, hükümetin gerekli değerlendirmeleri yapmak, sosyal güvenlik hakları tanımak, maddî yardımlarda bulunmak ve başka uygun önlemler almak suretiyle bu görevlerin değerini kabul etmesi yolunda taleplerde bu-

lunulmaktadır. Her ne kadar bazı ülkelerde ilgi grupları tarafından ayrıntılı planlar geliştirilmişse de, ülke raporlarının hiçbiri kendi ülkelerince herhangi bir önlem alındığından söz etmemektedir.

Aile Politikasının Organizasyonu

Aile politikasının üç ayrı türde kurumlaştırıldığı görülmektedir: a) Fransa, Almanya, Belçika gibi bazı ülkelerde aile işlerinden sorumlu bakanlar vardır ve bakanların görevleri arasında aile sözü açıkça belirtilmiştir. Ancak, birçok bakımdan, meselâ bu bakanlığın sağlık, gençlik, kadın v.s. gibi diğer sorumlulukları da aile işleri ile birleştirip birleştiremeyeceği gibi konularda farklılıklar görülüyor. Bir diğer tedricî değişiklikte bu yetkililerin kabine üyesi kişiler mi yoksa bakan yardımcısı ya da müsteşar gibi daha alt düzeyde kişiler mi olacağı noktasında ortaya çıkıyor, b) Aile kelimesinin bakanların görevleri ve unvanları arasında yer almadığı Hollanda ve Portekiz gibi ülkelerde belirli bir bakanın başkanlığında bir genel müdürlüğe bağlı bir şube veya alt şube aile işlerinden sorumludur ve bu genel müdürlüğün adında aile kelimesi yer alır. c) B. Britanya ve Danimarka gibi, aile işlerinden herhangi bir bakanlık ya da genel müdürlüğün görevli ve sorumlu olmadığı ülkeler de vardır.

Özetlersek, bazı ülkelerde aile politikası belirli bakanların ya da bir hükümet mekanizmasının sorumlu olduğu bir ilgi alanı olarak kabul edilmektedir. Öteki ülkelerde ise aile adının yer aldığı sadece bir bürokratik mekanizma vardır. Üçüncü grupta ise ne siyasî otoritenin ne de bürokratik bir mekanizmanın açıkça böyle bir görev aldığı belirtilmemiştir.

Her ne kadar böyle farklılıklar gösteren topografya değişik konumları ve görüşleri yansıtmakta ve ilgili ülkelerde aile politikasına aynı derecede önem verilmediği gerçeğini göstermekte ise de, yine de bu konuda Avrupa ülkeleri arasındaki eşitsizliğin görüldüğü kadar dramatik olmadığı anlaşılıyor. Aslında, ülkelerin hiçbirinde hatta aile işleriyle görevli tam yetkili bakanların bulunduğu ülkelerde bile, aile politikası konusundaki hak ve yetkiler tek bir yetkili veya dairenin yönetimi altında değildir. Bütün ülkelerde, aile politikasının hayatî bölümleri değişik yönetim birimleri arasında dağıtılmıştır. Böylece, vergi

indirimleri maliye, aile yardımları (Almanya hariç) sosyal güvenlik, iş hayatı ile ilgili önlemler de çalışma genel müdürlüğünün yetkisi altındadır. Aileden sorumlu yönetimler, yetkilerinin bu raporda maddî olmayan aile politikasıyla sınırlandırıldığına ve/veya Hollanda'da olduğu gibi kendilerine sadece bir koordinasyon görevi verildiğine inanmaları ihtimali vardır (Hollanda'da bu dönemde aile işleriyle ilgilenen bir bakan vardır.) Maddî olmayan aile politikasının, genellikle özel ya da yarı-özel kuruluşlar arasında alt bölümlere ayrıldığını ve böylelikle aile işlerinden sorumlu bakanların rolünün koordinasyon ya da teşvik görevinden öte bir yönetim görevi olduğunu belirtmek gerekir. Ne var ki, başka gurupların da çalışmalarını yürütebileceği genel bir çerçeve plan meydana getirilebilir. Bu görevin diğer kabine üyeleri tarafından yürütüldüğü ülkelerde, meselâ Portekiz'deki şimdiki hükümette çalışma ve sosyal güvenlikten sorumlu bakanın durumu böyledir.

Açık aile politikası güden ülkelerde hükümetler Aile Yüksek Danışma Konseyleri adı altında aile politikası konusunda danışma organları kurmuşlardır. Bu konseyler, Belçika, Fransa ve Hollanda'da olduğu gibi "aile kurumları"nın temsilcilerinden oluşur. Almanya ve Portekiz'de ise daha bilimsel doğrultuda olup aile sorunlarıyla ilgilenen bilim adamlarından meydana gelir. Çoğu ülkede hükümetler, aile alanında hükümete bağlı enstitüler kurmuşlardır. Bu bilimsel kuruluşlar, demografi ve nüfus sorunları üzerinde çalışan enstitülerden ayrılabilir ya da onlarla birleştirilebilir. Ayrıca, sürekli olan bu organlara ilâveten, son on yıllık süreler içinde birçok ülkede hükümetler aile politikası konusunda teklif ve tasarımlar hazırlayacak geçici komisyonlar kurmuşlardır. Bu önerilerin uygulanması konusunda birbiriyle çelişen belirtiler vardır. Lüksemburg raporu, komisyon raporunun, aile politikasında basamaklı önlemler ihtiva etmesine rağmen, hükümetin herhangi bir işlem yapması veya harekete geçmesi sonucunu doğurmadığını açıkça ifade ediyor. Bunun aksine, İtalya raporu ise, komisyon raporunun, İtalya aile politikasında yapılan toplu ve dramatik değişikliklere temel teşkil ettiğini açıklıyor.

Ülke çapında genel politika tiplerine göre, aile politikası Fransa'da olduğu gibi, son derece merkezi-

yetçi bir nitelik kazanma eğilimi gösteriyor, ya da mahalli yönetimlerin yetkisine bırakıldığı Belçika'daki gibi adem-i merkeziyetçidir. Aile politikası yalnızca ülkenin siyasî yapısına göre farklılıklar göstermez, aynı zamanda ulusal ya da federal, merkezî hükümet ya da yerel yönetim gibi çeşitli düzeylerdeki karar ve icra güçlerine dayandırılabilir. Hemen hemen bütün ülkelerde, çeşitli düzeylerde alınan politika önlemlerinin, bir kurumun ya da organın yerine, bir başkasını koyan (ikameci) olmaktan çok, destekleyici ve tamamlayıcı biçimde olduğu görülüyor. Fransa ve Belçika gibi pek az ülkede, aile sendikası olarak nitelendirilebilecek güçlü aile kuruluşları vardır. Almanya gibi ülkelerde aile kuruluşları kilise ile ilişkilidir ve mezheplerle bağlantılı olma eğilimi göstermektedir. Britanya gibi ülkelerde ise bu tür kuruluşlar yoktur. Ancak bütün ülkelerde aileyle ilişkili olan ve profesyonel olarak nitelendirilebilecek kuruluşlar varsa da bunlar aile politikasını pek etkileyemezler. Aile kuruluşlarının olduğu kadar hükümetler tarafından kurulan ve hükümetlerde temsil edilme ihtimali olan danışma organlarının asıl gücü hükümet faaliyetleri için fikir ve öneri üretmektir. Bu fikirlerin gerçekten uygulanması işçi sendikalarının, işveren ve çiftçi sendikaları gibi benzer kuruluşların olduğu kadar, siyasî partilerin de desteğine ve kabulüne bağlıdır. Siyasal iktidara gelince, aile kuruluşlarının sosyal bakımdan denk kuruluşlar olarak sayılmaması ve aile politikası ile ilgili sorunlar üzerinde anlaşmaya varılan ilgili sosyo-ekonomik konseyler gibi karar ve pazarlık yetkisi bulunan organlarda temsil edilmesi yönünde eğilimler vardır.

Aile Politikasının İşlerliği ve Etkileri

Aile politikasının, demografik yönden ve doğumu özendirici niteliği bakımından etkilerine gelince, bunun sonuçlarının semereli olduğu söylenemez. Raporlar da sonuçların ne olumlu ne de olumsuz nitelikte olduğunu ifade ediyorlar. Ailenin refahı konusuna gelince, araştırma sonucunda elde edilen bulgu ve kanıtlar sadece bazı ülkelerle sınırlı olup toplumun orta düzeydeki guruplarının gerek nakdî gerek aynî bakımdan toplumun marjinal guruplarına nazaran daha fazla yararlandıklarını gösteren sonuçlar ise oldukça elverişlidir.

Aile Politikasında Son Eğilimler

Aile politikasındaki son gelişmeler ve potansiyel gelişmeleri teşvik edici proje ve planlar ulusal raporlarda ortaya konulan gözlemlerden çıkarılabilir. Burada iki yaklaşım görülüyor: Birisi gözlenen tarihî eğilimlerden yararlanmaktan ibaret olan yaklaşım, diğeri de sosyal değişimleri gösteren ve siyasî önlemlerde değişiklikler yapılmasını yani, değişen durumlara yeterince ayak uydurabilmek için alternatif çareler bulunmasını isteyen, gerçek gelişmelere dayanan yaklaşım.

Bazı ülkelerde, raporları hazırlayan yazarlar birbiri ardından takip edilen değişik aile politikası biçimlerini karakterize eden çeşitli aşamalar belirtiyorlar. Dumon, bu farklı aşamaların, birbirinin yerini alan politikaları temsil etmediğini, daha ziyade birbirlerini tamamlayan politika tabakaları olarak nitelendirilebileceğini iddia ediyor. Raporda ortaya konulan kanıtlar, her iki eğilimin gözlenebildiğini gösteriyor: Rol ve görevlerin yavaş yavaş yer değiştirmesi yanında aynı zamanda destekleme ve tamamlama yani yenilenme. Çoğu ülkelerde seksenli yıllardaki refah politikasında kısmî ve sektörel bir bütünlüşmeye doğru bir değişiklik gözlenebiliyor. Ancak aile politikasının çoğu özelliğinin, bu konuda alınan önlemlerin ve aynı zamanda aile politikası için kullanılan bir takım alet ve vasıtaların refah politikası olarak nitelendirilmesi hayli zordur. Bunun bir göstergesi, aile gelirinine bağlı olmaması ve dolayısıyla da düşey gelir dağılımından çok yatay dağılım sistemine ait oluşudur. Ayrıca, raporların çoğu ıslah edici olarak nitelendirilen belirli bir eğilimden söz ediyorlar. Bu da, ailenin, bir kategori olarak, yeniden ele alınması ya da politika üretmenin bir objesi veya süjesi olarak yeniden önem kazanmasıdır.

Raporların çoğunluğu, değişen demografik durumlar hakkında olduğu kadar, değişen aile modelleri ve işlevleri konusunda da gerçek ve geçerli bilgiler veriyor. Değişen demografik durumlar konusunda üç unsurun üzerinde duruluyor: a) İrlanda hariç bütün A.T, ülkelerinde doğum oranının, nüfusun yenilenme düzeyinin altına düşmesi, b) Yalnızca doğum oranının düşmesi nedeniyle değil, yaşlanma yani ortalama ömrün uzaması nedeniyle de nüfus yapısının değişmesi.

c) Üçüncü faktör de, birçok raporda belirtildiği üzere, göç olayıdır.

Aile modelleri konusunda, kanıtlanan olaylar arasında: a) Evlilik dışı çocukların sayısının gittikçe artması ve tüm doğumların % 25'i gibi azımsanmayacak bölümünü oluşturması, b) Tek ebeveynli ailelere daha fazla önem verilmesine ve çok sayıda çocuğun en azından hayatlarının bir bölümünü başka ailelerin yanında geçirmesine neden olan yüksek boşanma oranları, c) Ömrün uzaması ve başka nedenlerle tek kişilik hanelerin sayısının artması. Aile yapısının değişmesi yanında çoğu raporda, bakım görevi yapmak gibi ailenin işlevlerine olan ilginin yeniden arttığı vurgulanıyor. Raporların olgulara dayalı bilgiler sağladığı şeklindeki gerçek, yazarların aile politikalarını pek düşünmeden olduğu gibi kabul etmelerinin, rasyonel bir hareket olduğu ve bu hareket sayesinde politika üretmenlerin aktüel durumlara tepki gösterebildiklerini ifade ediyor.

Her ne kadar bu sorun açık-seçik ifade edilmiş olan bu duruma göre ele alınabilir ve üretilen politikaların çoğunun başka faktörlere atfedilebileceği ileri sürülebilirse de (meselâ sembolik bir anlamı olduğu ve şüphesiz bir de kültürel unsuru bulunduğu gibi) yine de yazarların aile politikasındaki aşamaları iyi belirlemelerinin -değişen yapısal unsurlara uygun olarak- değişen demografik ve aile durumlarına dikkati çektiği bir gerçektir.

Değişen demografik durum, özellikle düşmekte olan doğum oranı, politikacıların, aile politikası çatısı altına girmeyen bir tür nüfus politikası geliştirmeleri beklentisine götürebilir. Bilimsel çevrelerde ve nüfus alanında uzman olanlara göre böyle bir politika-kanın gerekliliği hatta verimliliği konusunda çok çeşitli görüşler vardır. Yine de hemen hemen bütün raporlar düşük doğum oranı ile aile politikası alanında alınan önlemlere öncelik ve önem verilmesi arasında olumlu ya da olumsuz bir ilişki bulunduğu konusunda birleşiyorlar. Kadınlara daha fazla hak ve özgürlük verilmesi yönündeki eğilimlere gelince, bu tür önlemlerin uygun ve uygulanabilir olduğu gittikçe kabul görmekte ve özgürlük politikası ile aile politikası arasında bir uzlaşma zemini ortaya çıkarmaktadır. Evlilik dışı çocukların sayısı durmadan arttığından, son zamanlarda alınan önlemler, çocuk zammı

konusundaki ilke ve esasları da dramatik değişiklikler göstermekte ve bu konuda yardıma temel teşkil eden kişi olarak, ağırlık aileden çocuğa kaydırılmaktadır.

Danimarka'nın çocuk yardımı politikasında olduğu gibi, bu haktan yararlanmaya hak kazanılmasında temel faktör artık ana-babanın yaptığı iş değil (sosyal güvenlik), çocuğun kendisi ve içinde bulunduğu şartlardır (tek veya iki ebeveynli ailede yaşamak gibi). Yardıma hak kazanacak kişinin ana-baba yerine çocuk olması, ailenin parçalanması, süt annelik veya başka kadının yanına verilmek gibi çocuğa bakan kişilerin değişmesi sorunlarına çözüm getirmekte ve meşruiyet konusunda da bertaraf etmiş olmaktadır.

Göç ve göçün demografik sonuçları arasındaki ilişki gittikçe daha fazla A.T. ülkesinde bir sorun olarak kabul edilmektedir. Göçmenlerin bir faktör olarak istatistiklerde olduğu kadar gerçekte de var olan önemi sadece bilimsel çevrelerde değil politik çevrelerde de kabul görmektedir. Doğurganlık sorunu ile göç hareketlerinin sabit nüfusa etki eden faktörler olarak karşıt durumlarda yer alışı bilimsel ve siyasal alanlarda tartışılan bir sorun olmuştur. Nüfus içindeki değişik ırklara göre farklılık gösteren doğum oranı bir başka sorun ortaya çıkarıyor. Ne var ki, eldeki kanıtlar göçmenlerin ülke halkının doğurganlık konusundaki davranışlarına bazı hallerde fazlasıyla uyum gösterdiklerini ortaya koyuyor.

İtalya dahil hemen hemen bütün A.T. ülkelerinde etnik azınlıkların gittikçe artan ölçüde göze çarpması, sadece demografik alanda değil aile politikası alanında da önlemler alınmasını gerektiriyor. Refah politikası düzeyinde alman ve göçmenlerin toplumla bütünleşmesini amaçlayan önlemler, çoğu ülkelerde, aile alanında alınan ek önlemlerle, özellikle çocukların vasîlik ve sorumluluk hakları, ülke dışında büyütilen çocuklara yardım edilmesi gibi önlemlerle destekleniyor.

Refah devletindeki (haklar ve imkânlar sağlayan devlet) bunalım, imkân ve hizmet sağlayan ve bakım hizmetleri sunan kuruluşlar ağırlık gayri-resmî yoldan destekleyen programlara hız vermiştir. Bu konuda, aralarında akrabalık bağları bulunan yapılar, yani aileler ve hâne halkları iki yönlü gelişmenin sonucu ve etkilerini yaşıyorlar. Üzerinde önemle duru-

lan ilk husus bakım hizmetlerinin evden alınıp gezici ekiplere ve evde hizmet veren kişilere aktarılmasıdır. Bu değişme, tıbbî bakım alanında olduğu kadar yaşlı ve engellilerin bakımında da gözleniyor. Kadının konumu gibi, aile içindeki kişilerin konumlarından yukarıda söz etmiştik.

Aile politikası alanında, bazı ülkelerde ailede verilen hizmetleri desteklemek gibi yeni girişimler yapılmaktadır, ikinci bir unsur da, kişilerin kendi imkânlarına dayanmaları ve kendi kendilerine yardımcı olmaları konusu üzerinde durmaktır. Ayrıca, çok kere tek kişilik aileler oluşturan yaşlı, engelli ve benzeri diğer kişilerin kendi evlerinde oturabilmelerini sağlamak gibi, bu kişilere bir tür özerklik kazandırma yönünde önlemler alınıyor. Her ne kadar Danimarka raporu yaşlıların bakımı işinin Danimarka'nın sosyal hizmetler bağlamında aile politikası kapsamına girmediğini açıkça ifade ediyorsa da, yine de çoğu Avrupa ülkesinde hiç değilse kısmen ve bir ölçüde de olsa bu tür önlemler aile politikasıyla çakışmakta ve bazı hallerde bu politikanın bir bölümünü oluşturmakta ve hatta onun yerini tutmaktadır.

Sonuçlar:

-Ulusal aile politikalarındaki gelişmeler birçok bakımlardan büyük ölçüde benzerlik ve uyuma gösterdiği gibi, bazı hususlarda da birbirine zıt eğilimler ve uyumsuzluklar ifade etmektedir. Bununla birlikte, demografi ve aile yapılarındaki asıl ve temel değişiklikler de kaydadeğer benzerlikler göstermektedir. Bu durum büyük çapta bilgi değişimini gerektirmekte ve hükümet kuruluşlarında ve hükümet dışındaki teşekküllerde olduğu kadar uluslararası ve toplumlar-üstü düzeylerde de karşılıklı istişare ve danışma ihtiyacını gittikçe arttırmaktadır.

-Gerek demografik gerekse aile politikalarının, çoğulcu bir toplumda geniş ölçüde farklılıklar gösteren değerler, normlar ve beklentilerle temelde ilişkili olduğu gerçeği gözönünde bulundurulursa, nüfus ve aile politikalarıyla ilgili sorunların birçoğunun da birbiriyle çelişkili olacağına şüphe yoktur. Bu yüzden, bu alanda girişilecek herhangi bir hareketin, bilimsel yöntemlere dayalı ve toplumun her kesimine ulaşabilecek nitelikte gerçek bulgulara dayandığı taktirde etkili olacağı ve belirginlik kazanacağı açık-

tır. Bu da, gerek ulusal gerekse uluslar-üstü düzeylerde bilgi ve bulguları birbirlerine aktarma araçlarını olduğu kadar, uluslararası ve uluslar-üstü kuruluşlar aracılığıyla ulusal düzeyde gelişmeleri izleyecek ve elde edilen sonuçları bildirecek sürekli bir sistem bulunmasını da gerektirmektedir.

-EEC (AT) bağlamında, nüfus düzeyindeki gelişmelerin ulus ve Avrupa Topluluğu düzeyinde nicelikli ve/veya nitelikli (kalitatif ya da kantitatif) bir aile politikasına gerek olup olmadığı konusunda daha fazla tartışma ve görüşmeler yapılmasını gerektirmektedir. Ailenin gelişmesindeki dramatik değişikliklerin ister açık biçimde ister sosyal güvenlik, sosyal refah veya başka bir düzenleme veya faaliyet alanıyla bütünleştirilmiş biçimde olsun bir tür aile politikası uygulanmasını gerektirdiğine şüphe yoktur. Kişilerin, mal ve sermayenin toplumda serbestçe dolaşımı ve aktarımı, aile politikası açısından alınacak önlemlerle ilgilenen ülkeler arasında işbirliğini, hiç değilse bir uzlaşmayı gerektirmektedir. Ulusal aile kuruluşlarının ve bunların Avrupa Topluluğu

düzeyindeki federasyonlarının (ICOFA gibi) tanınması, hiç değilse bir uzlaşmayı gerektiriyor.

-Nüfus ve aile ile ilgili geleneksel olarak belirlenen gelişmeler yanında, tıp, iş, ulaşım ve iletişim alanlarındaki yeniliklerin aile üzerinde büyük, hatta bazı siyasal eylemleri gerektirecek etkileri bulunmaktadır. Bunun bir Örneği eve dayalı işin gelişmesinde görülebilir. Kapsamlı bir aile politikası hiç bir ülkede yoktur. Onun için Topluluk düzeyinde ortaya çıkması da mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte, bütün ülkelerde aile kimi siyasal dikkatlerin odak noktası olmaktadır. Çoğu ülke kendilerine bu tür bir politikayı yönetip uygulamada yardımcı olacak spesifik araçlar geliştirmişlerdir. Eğer Avrupa daha gelişmiş bir birliğe doğru yol alacaksa, topluluk düzeyindeki bu tür araçların ortaya konması, sözkonusu hedefe ulaşılmasında bir fonksiyon üstlenecektir. Bunun ötesinde, bu, Avrupa'yı bürokratik bir örgütten öte, yurttaşlarının refahı açısından işlevi bulunan bir şey olduğunu tanımayı gerektirecektir.